bilimger.kz
Республикалық білім және ғылым порталы
https://bilimger.kz
ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі тіркелген — Куәлік нөмірі:
KZ45VPY00102718
2021

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

ҚАЗІРГІ ӘЛЕМДЕ ТҰЛҒАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ

ЖАРИЯЛАНДЫ
30.04.2021

СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/95356/

Зиаділда Назерке

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ магистранты

Жанатаев Данат

әл-Фараби атындағы ҚазҰУ доцент, профессоры

Қоғам статикалық емес. Кесте сияқты, қоғамда «өсу» учаскелері бар — прогрессивті кезең және «кему» — регрессивті. Бұл кезеңде біздің қоғам өзінің даму тарихында сыни, регрессивті кезеңді бастан кешуде. Бұл үрдістің көрінісі барлық қызмет салаларында орын алады, бұл руханилықтың төмендеуіне, құндылық бағдарларының жоғалуына әкеледі. Бұл проблемалар қазіргі заманғы лайықты қоғам қалыптастыру үшін рухани құндылықтарды жаңғырту және сақтау қажеттілігіне назар аударуға мәжбүр етеді. Құндылық бағдарлары адамның өмір салтына айтарлықтай әсер етеді, қоғамның зиянды әсеріне төтеп бере алатын және оған жауапты болатын тұлғаның қалыптасуына ықпал етеді.

Осы баптың мақсаты қазіргі қоғамдағы адамның жеке басының қалыптасуына әсер ететін әртүрлі факторлар мен құндылық бағдарларын қарастыру болып табылады.

Осы мақсатқа жету үшін бірқатар мәселелерді шешу қажет: адамның өмірлік бағдарларының барлық түрлерін талдау, әдебиет пен философияға жүгіну: жеке тұлғаға әсер ететін факторларға қатысты жазушылар мен философтардың көзқарастарымен танысу, өз пікірін білдіру. Қозғау салу туралы главенствующих құндылық бағдарлары, анықтау көздері оларды қалыптастыру.

Қазіргі екіұшты үздіксіз дамып келе жатқан қоғамда ондағы адамның мақсаты туралы мәселе өткір тұр. Өмірдің мәні, адам тағдырының бағыты іздестірілуде, бұл көптеген ішкі алаңдаушылық пен лақтыруды тудырады.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

Кез-келген адамның өмірінің мәні-үйлесімділікке, қанағаттану сезіміне жету үшін өзінің өмір жолын іздеу, бірақ, өкінішке орай, ол әрдайым дұрыс бола бермейді. Сондықтан өмірдің мәнін анықтайтын өзінің өмірлік нұсқаулары бар адам көбінесе шындықтың теріс әсерінен қорғалған.

Сайып келгенде, адам өз мүдделеріне, қызығушылықтарына негізделген таңдау жасауға құқылы. Сонымен, оның алдында құндылық бағдарларын таңдау тұр. Мен олардың кейбірін қарастыруды ұсынамын.

Қоғам нарықтық қатынастардың жаһандық негізі ретінде қалыптасуда, онда экономика рухани құндылықтарды ығыстыра отырып, бірінші орынға шығады. Адам материалдың бейнесіне айналады, оның мақсаты ең көп пайда мен күш алу болып табылады. Адам өмірінің мәні материалдық игіліктерде жатыр, адам әлдеқайда ақылды болады, оның сезімдері бұлыңғыр болады. Материалдық құндылықтар күшті тұтас қоғамның негізі бола алмайды, дегенмен адамның құндылық бағыттарының құрамдас бөліктерінің бірі ретінде тыйым салынбайды, бірақ белгілі бір қызмет түрі үшін тіпті құпталады.

Адамның рухани өмірлік нұсқауларын қалыптастыратын құндылықтардың ішінде отбасы бірінші кезекте тұр. Онда адамның пайда болуы және аяқталуы, мінез-құлық нормалары, олардың заңдары мен дәстүрлері қалыптасады, бұл жас ұрпақтың құндылық бағдарларын қалыптастырудың маңызды факторы болып табылады. Отбасы-бұл В. В. Зенковскийдің ең жоғары құндылығы: «бүкіл әлемнің идеалы» [1], «рухани күштердің баға жетпес және таусылмайтын ресурсы бар рухани организм» [2]. Осындай жан-жақты қолдау мен қолдауға ие бола отырып, дұрыс жолдан шығу қиын, тіпті өмірдің мәнін жоғалту қиын.

Қазіргі қоғамның маңызды мәселесі экологиялық проблема болып табылады, оның пайда болуы табиғатқа, басқаша айтқанда, экологиялық сауатсыздыққа сәйкес келмейді. Сыртқы жағдайлар адам денсаулығы мен жалпы қоғамды сақтауда маңызды рөл атқарады, олар энергия қорларын, физикалық және рухани ресурстарды толықтыруға ықпал етеді. Леонардо Да Винчидің айтуы бойынша: «табиғатта бәрі ақылмен ойластырылған және ұйымдастырылған, әркім өз ісімен айналысуы керек, және бұл даналықта — өмірдің ең жоғарғы әділдігі» [3].

Демек, тіршілік ету ортасындағы тапқырлық адам өзінің шынайы мақсатын түсінген кезде, сондай-ақ өзін «ішкі», өзін «сыртқы» және қоршаған ортасын мінсіз күйде сақтағысы келгенде ғана қол жеткізуге болады.

Табиғи үйлесімділік адамның ішкі жағдайының теңгерімсіздігі нәтижесінде төмендейді. Жаһандық экологиялық мәселені шешу толығымен адамның өмір салтын

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

қайта қарауына байланысты. Зұлымдықты жою мәселесін руханияттан іздеу керек, бұл мәселені шешу қажеттілігі бүгінгі адамға екі бірдей міндет қояды: қоршаған ортамен қарым-қатынасты үйлестіру, жаңа, жетілдірілген адамды қалыптастыру.

Сондай-ақ, жеке тұлғаның қалыптасуына білім беру және білім беру саласы үлкен әсер етеді. Білім беру саласына барлық жаңа технологияларды енгізе отырып, баланың жеке басын қалыптастыру кезеңін жіберіп алмау, өзін түсінуге көмектесу, белгілі бір жағдайда дұрыс шешім қабылдауға ықпал ету маңызды. Т.Рузвельт: «адамды адамгершілікке тәрбиелеместен интеллектуалды түрде тәрбиелеу — бұл қоғамға қауіп төндіруді білдіреді», — дейді.

Осылайша, жеке тұлғаны қалыптастыруға деген көзқарас жан-жақты болуы керек, ал қазіргі рухани тұлға мәселелерде жан-жақты білімді және сауатты болуы керек:

- экономикалық қатынастар;
- отбасының қалыптасуы: мінез-құлық нормаларын, заңдарды, дәстүрлерді жаңа ұрпаққа беру;
- экология: экологиялық мәдениетті қалыптастыру;
- тәрбие: мәдениетті, этиканы, эстетиканы игеру;
- жеке тұлғаны тәрбиелеу: адамгершілік құндылықтарды, адамгершілікті дамыту;
- білім беру: ақпараттық мәдениетті, ақыл мен адамгершілікті қалыптастыру.

Адамның өмірлік нұсқаулықтарының барлық түрлерін талдап, әдебиет пен философияға жүгініп, барлық факторлар адамның жеке басының қалыптасуына әсер етеді, кейбіреулері аз, басқалары аз деп қорытынды жасауға болады. Ықпал ету шарасы адамның өзіне, оның мүдделеріне және оның мақсаттарына байланысты

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Гусейнов А.А., Иррлитц Г. Краткая история этики. М.: Мысль, 1987. – 589 с.
2. Диоген Лаэртский. О жизни, учениях и изречениях знаменитых философов / отв. ред. А.Ф. Лосев. М.: Мысль, 1979. – 620 с.
3. Лосев А.Ф. Очерки античного символизма и мифологии. М.: Мысль, 1993. – 959 с.
4. Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. I / общ. ред. А.Ф. Лосева и др. М.: Мысль, 1990. 860 с.
5. Философский энциклопедический словарь / ред.-сост. Е.Ф. Губский, Г.В. Кораблева, В.А. Лутченко. М.: ИНФРА – М, 2012. – 570 с.
6. Чанышев А.Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. М.: Высш.

© 2026 Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық құқықтар қорғалған.

школа, 1991. 512 с.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі
© 2026 **Bilimger.kz Ақпараттық-танымдық білім порталы**. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.